

2018. gada 7. jūnijs

FICIL nostāja attiecībā uz priekšlikumiem ekonomisko un finanšu noziegumu apkarošanas uzlabošanai

1. Kopsavilkums

Latvijai kā nozīmīgās starptautiskās norisēs iesaistītai valstij ir vitāli svarīgs pienākums nodrošināt, lai tās finanšu un uzņēmējdarbības nozaru darbība nerada vai neveicina ekonomiskos un finanšu noziegumus. Šādi noziegumi daudzos un dažādos veidos rada kaitējumu gan atsevišķām personām, gan citām valstīm, gan arī pašas Latvijas interesēm.

To var īpaši labi saskatīt tagad, kad Latvija piedzīvo vienu no smagākajām reputācijas krīzēm, kas var izraisīt arī finanšu krīzi un skaidri parāda, cik nopietnas sekas var radīt efektīvas rīcības trūkums tādās jomās kā cīņa pret noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, krāpšanas un korupcijas apkarošana un citas sasāpējušas problēmas, uz ko *FICIL* ir norādījusi jau gadiem.

FICIL atzīst, ka valdība ir panākusi zināmu progresu saistībā ar rekomendācijām, kas bija iekļautas *FICIL* 2017. gada nostājā attiecībā uz ekonomisko noziegumu apkarošanu. Kopumā jāteic, ka ekonomisko noziegumu jautājumiem valdība pēdējos mēnešos ir pievērsusi daudz lielāku uzmanību nekā iepriekšējā periodā. Par nožēlu tas ir noticis galvenokārt ārējā spiediena dēļ no tādām organizācijām kā *OECD*, *MONEYVAL*, *GRECO* un visbeidzot – *ASV FINCEN* un nevis tādēļ, ka valdība būtu neatlaidīgi tiekusies veikt uzlabojumus. Tāpēc šo progresu nevar uzskatīt par pietiekamu salīdzinājumā ar Latvijā un ārvalstīs pastrādāto ekonomisko noziegumu mērogu un ietekmi uz Latvijas un pasaules ekonomiku. Pavisam neliels progress panākts attiecībā uz trim izpildes pamatrādītājiem, ko ekonomisko un finanšu noziegumu apkarošanas jomā *FICIL* noteica pagājušā gadā.

Šogad *FICIL* priekšlikumi ekonomisko un finanšu noziegumu efektīvai apkarošanai pamatojas uz četriem principiem, un tie ir šādi:

- 1) stratēģija,
- 2) sadarbība,
- 3) finansējums un
- 4) regulējums.

Uzmanība ir īpaši pievērsta tiem noziegumiem, kuri nacionālo risku novērtējumā atzīti par tādiem, kas rada vislielāko noziedzīgi iegūto līdzekļu apjomu, un tie ir šādi:

- 1) korupcija un kukuļošana,
- 2) ēnu ekonomika un noziegumi nodokļu jomā, un
- 3) krāpniecība un maksātnespēja.

2. Rekomendācijas

Pasākumi ekonomisko noziegumu apkarošanā jāveic vairākās jomās un dažādos līmeņos, un to pamatā jābūt četriem principiem:

- 1) Stratēģija – pamatojoties uz riska un pierādījumu novērtējumu, jāizstrādā ilgtermiņa stratēģija ekonomisko un finanšu noziegumu apkarošanai un vispārējās atbilstības uzlabošanai.
- 2) Sadarbība – jāuzlabo attiecības, sadarbība un informācijas apmaiņa starp attiecīgajām publiskā un privātā sektora iestādēm gan vietējā, gan starptautiskā līmenī.
- 3) Finansējums – līdzekļiem, kas tiek piešķirti institucionālās kapacitātes stiprināšanai un to izmeklētāju, prokuroru un tiesnešu prasmju pilnveidošanai, kuri specializējas ekonomisko un finanšu noziegumu apkarošanā, jābūt atbilstošiem valdības deklarētajam mērķim, par vienu no savām prioritātēm izvirzot ekonomisko noziegumu apkarošanu. Šajā ziņā pozitīvi vērtējams fakts ir Noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskācijas fonda izveide.
- 4) Regulējums – jārada stingrs tiesiskais regulējums, kas atbilst starptautiskajiem standartiem un nepieļauj iedzīvošanos uz noziegumu izdarīšanas rēķina, kā arī ļauj laikus identificēt un vērsties pret to noziegumu izdarītājiem, kuri nacionālo risku novērtējumā atzīti par tādiem, kas rada vislielāko noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas risku, t.i., korupcija un kukuļošana, ēnu ekonomika, noziegumi nodokļu jomā un krāpniecība.

Rekomendācijas noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanai:

1. Nodrošināt, lai Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienests ir aktīvāks noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošanā un kļūst par galveno koordinatoru visām darbībām, kas saistītas ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu Latvijā.
2. Nodrošināt, lai liela apjoma banku klientu aizplūšana negatīvi neietekmē likumpaklausīgos uzņēmējus.
3. Aprēķināt potenciālo ietekmi, ko Latvijas tautsaimniecībā var radīt riska mazināšanas pasākumi banku sektorā, un ņemt vērā šo informāciju, plānojot pārmaiņas Latvijas politikā attiecībā uz noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu un ar šo jomu saistītajos tiesību aktos.

Rekomendācijas korupcijas un kukuļošanas apkarošanas jomā:

4. Uzlabot izpratni par korupciju, pastiprināti sadarboties ar publisko un privāto sektoru.
5. Palielināt tiesībsardzības iestāžu un tiesu sistēmas efektivitāti un lietderību, lai nodrošinātu, ka korumpētās personas tiek sodītas un netiek kultivēta nesodāmība, t.i., vainīgajiem tiek piespriests sods vai zaudējumu piedziņa.
6. Samazināt korupcijas un interešu konflikta iespējamību augsta riska jomās, t.i., publiskajos iepirkumos un ES fondu līdzekļu sadalē, kā arī pašvaldību darbā, jo īpaši attiecībā uz būvniecību, licencēšanu, tiesu un policijas darbu, tādējādi uzlabojot uzņēmējdarbības vidi.
7. Veicināt publiskā un privātā sektora integritāti.

Rekomendācijas ēnu ekonomikas un nodokļu noziegumu apkarošanas jomā:

8. Veicināt Valsts ieņēmumu dienesta un Maksātspējas administrācijas sadarbību, izstrādājot stratēģiju t.s. tukšo uzņēmumu identificēšanai un darbības nepieļaušanai; šie uzņēmumi veido 60% no maksātspējīgiem uzņēmumiem.
9. Uzlabot valdības spēju analizēt ar fiktīvajiem uzņēmumiem saistītos datus.
10. Samazināt akcīzes preču nelegālu tirdzniecību, jo īpaši cigarešu kontrabandu, lai samazinātu ēnu ekonomiku Latvijā.

Rekomendācijas krāpšanas apkarošanas un maksātspējas jomā.

11. Turpināt veikt vispusīgus maksātspējas procesa uzlabojumus, jo īpaši pievēršot uzmanību tiesniešiem, prokuroriem un citiem, kas iesaistīti maksātspējas sistēmas pārkāpumos.
12. Palielināt Latvijas maksātspējas sistēmas efektivitāti, palielinot kreditora prasījumu atgūšanas līmeni no pašreizējā, kas ir zemāks par 40%, līdz vismaz 60% un samazinot maksātspējas procesa izmaksas, kas pašlaik divkārt pārsniedz atgūtos līdzekļus. Turklāt jāanalizē un jānovērš lielais novēlotu maksātspējas lietu skaits, kas negatīvi ietekmē kreditoru prasījumu atgūšanas apjomu.
13. Papildus pašreizējai uzraudzības sistēmai izveidot mehānismu administratoru atbildības stiprināšanai ar civiltiesiskās atbildības apdrošināšanu vai citiem līdzekļiem, kas būtu proporcionāli administrējamā uzņēmuma lielumam.

3. Rekomendāciju pamatojums

Pagājušā gadā *FICIL* uzsvēra, ka pasākumi ekonomisko noziegumu apkarošanai jāveic vairākās jomās un dažādos līmeņos.

Šogad mēs atkārtoti uzsveram, ka ir vajadzīga skaidra stratēģija ekonomisko noziegumu apkarošanai, kas ļautu izstrādāt pamatnostādnes un mērķtiecīgus pasākumus, lai samazinātu ekonomisko noziegumu mērogu. Mēs paužam bažas par to, ka nav noteiktas prioritātes, kas savukārt noved pie tā, ka darbs nav efektīvs un kriminālvajāšana un lietu iztiesāšana kavējas.

Tāpat mēs vēlreiz uzsveram, ka ekonomisko noziegumu atklāšana un novēršana ir pārāk svarīgs jautājums, lai tam veltītu tik ierobežotus budžeta līdzekļus kā pašlaik, un mēs vēlreiz atgādinām arī savu ieteikumu piešķirt atbilstošus resursus, lai mazinātu iesaistīto darbinieku pārslodzi un uzlabotu ekonomisko noziegumu apkarošanas kvalitāti, un novērstu kavēšanos, tostarp nodrošinot piemērotu fizisko un tehnisko infrastruktūru.

Mēs esam uzsvēruši arī to, ka svarīgākie uzdevumi, kas jāpaveic, lai laikus un aktīvi apkarotu ekonomiskos un finanšu noziegumus, ir veikt vispārēju preventīvo darbu, cieši sadarboties ar privāto sektoru un panākt sabiedrības uzticēšanos.

FICIL atzīst un augstu vērtē Ekonomikas policijas, KNAB un Valsts policijas izmeklēšanas darba panākumus plaša mēroga korupcijas un ekonomisko noziegumu lietās, kas saistītas ar maksātspējas jautājumiem. Mēs esam gandarīti arī par Maksātspējas administrācijas darba uzlabošanas attiecībā uz maksātspējas administratoru uzraudzību un par Valsts Kancelejas neatlaidīgajām pūlēm pārliecināt likumdevēju par „trauksmes cēlāju” aizsardzības likuma nepieciešamību. *FICIL* ir gandarīta arī par Noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskācijas fonda izveidi, ko *FICIL* bija ieteikusi savās iepriekšējās rekomendācijās.

Tomēr šie uzlabojumi pagaidām nav devuši nekādu labumu privātajam sektoram. Gluži pretēji – nesen Latvijai pievērstā starptautiskā uzmanība saistībā ar valsts spēju apkarot noziegumus ir izraisījusi visai apšaubāmu valdības reakciju, proti, privātajam sektoram atkal ir uzlikti jauni

maksājumi un radītas neskaidras, sadrumstalotas un neprognozējamas normatīvās prasības, kaut gan būtu vajadzējis piešķirt pienācīgu finansējumu tiesībsardzības un citām valsts sektora iestādēm, kas iesaistītas ekonomisko un finanšu noziegumu apkarošanā.

Saistībā ar ekonomisko un finanšu noziegumu apkarošanu šāda tendence nav vērtējama pozitīvi, jo privātajam sektoram tiek uzspiestas nesamērīgas izmaksas, savukārt tiesībsardzības un uzraudzības līmenī notiek sistēmiska darba dublēšanās, kas galu galā dos visai niecīgu rezultātu attiecīgo noziegumu apkarošanā.

Pamatojoties uz riska un pierādījumu novērtējumu, jāizstrādā ilgtermiņa stratēģija ekonomisko un finanšu noziegumu apkarošanai un vispārējās atbilstības palielināšanai. Šādai stratēģijai jābalstās uz datiem par draudiem un riskiem, ko ekonomiskie noziegumi rada Latvijai, tostarp par šo noziegumu veidu un mērogu, t.i., par izejošo un ienākošo naudas plūsmu apjomu un mērķi finanšu sektorā, kā arī datiem par to, kas ir Latvijā glabāto vai pārvaldīto līdzekļu patiesā labuma guvēji; tāpat šai stratēģijai nepieciešami dati par konvertējamās virtuālās valūtas apgrozību Latvijā un pasaulē un plašākā nozīmē – par kibernoziegumiem u.c.

Ir ārkārtīgi svarīgi iesaistīt nozari, lai pārliecinātos, kā Latvijas varasiestādes spēj savākt, apkopot un analizēt nepieciešamos datus. Tas nodrošinās labākas informācijas pieejamību, lai veicinātu vispārēju izpratni par ekonomiskajiem noziegumiem. Tādējādi mēs atkārtoti uzsveram nepieciešamību izveidot partnerību ar uzņēmējiem, lai izplatītu informāciju par noziegumiem un to novēršanu, kas savukārt vecinās izpratni un zināšanas par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas draudiem.

Tomēr jāpiebilst, ka publiskās un privātās partnerības izmantošana ekonomisko un finanšu noziegumu apkarošanā nav uzskatāma par pilnīgu bezmaksas pasākumu publiskajam sektoram. Lai gan var likties kārdinoši galvenajās finanšu iestādēs izmantot privātā sektora zināšanas, pastāv risks, ka tiesībsardzības pienākumi kļūs par „ārpakalpojumu”, kas rada stratēģisku risku, ja šādas partnerības centrālās analītiskās spējas tiek atstātas bez adekvātiem resursiem un tiesībsardzības iestādēm nav līdzekļu, lai uz iegūtās finanšu informācijas pamata varētu uzsākt kriminālvajāšanu.

Sistemātiska paļaušanās uz privātā sektora atbilstības nodrošināšanas izdevumiem, lai vērstos pret finanšu noziegumiem, rada arī negatīvu stimulu kvalificētiem izmeklētājiem pamest darbu tiesībsardzības iestādēs un pieņemt labāk apmaksātu darbu regulētos uzņēmumos.

FICIL uzskata, ka ir jāmainās domāšanai un valdībai savos centienos novērst riska faktorus, kas rada noziedzību, jāspēj palūkoties tālāk par tiesībsardzības un krimināltiesību jautājumiem, jo tas ir izmaksu ziņā izdevīgāk un dod lielāku labumu sabiedrībai nekā vispārpieņemtie noziedzības apkarošanas paņēmieni.

Mums jāpanāk, lai noziegumi nebūtu izdevīgi. Ja tiktu pilnīgi izmantots to pasākumu potenciāls, kas pašlaik pieejami, lai kriminālnoziedzniekiem atņemtu noziedzīgi iegūtos līdzekļus, tad viņu kriminālā darbība kļūtu bezjēdzīga, turklāt samazinātos arī līdzekļi turpmāku noziegumu finansēšanai un būtu iespējams kompensēt upuriem nodarītos zaudējumus. Līdztekus tam varētu palielināt finansējumu institucionālās kapacitātes stiprināšanai, kā arī ekonomisko un finanšu noziegumu apkarošanas jomā strādājošo izmeklētāju, prokuroru un tiesnešu prasmju pilnveidošanai.